

Pet poglavij zapatistične pratike¹

V začetku oktobra 2021 je Maribor obiskala zapatistična delegacija iz Chiapasa.² Ustavila se je tudi v kulturnem centru GT22 in z nami delila svoje izkušnje iz samoorganiziranega političnega boja, o vlogi umetnosti v njem in o nujnosti izgradnje globalne solidarnosti pri varovanju Zemlje, ki ječi pod jarmom nevzdržne ekspanzije in izkoriščanja. Ob prehodu starega v novo leto želimo z vami deliti besede, ki so jih zapatistični tovariši kot semena upanja in solidarnosti prinesli od daleč in jih pustili kliti v nas in soborcih ter soborkah po vsej Evropi. S skupnimi močmi in v sodelovanju z vrtcem Ivana Glinška ter mariborskimi otroki smo pod umetniško taktirko Vedrana Štimaca na mariborskih ulicah pustili tudi trajen pečat obiska zapatističnih tovarišev – prekrasen mural, ki sporoča, kar vam v novem letu želimo sporočiti tudi mi: zdravo in solidarno, za svet mnogoterih svetov, za življenje!

Jacobo: Dober dan, dobro jutro, smo del delegacije iz Chiapasa, poslali so nas tisoči zapatistov in zapatistk iz države Chiapas. Ime mi je Jacobo.

Brólin: Bratje, sestre, tovariši in tovarišice, dobro jutro. Ime mi je Brólin, prihajamo iz zvezne države Chiapas, smo zapatisti na *Turneji za življenje*. To je naše delo, ki ga opravljamo na evropski celini. V Evropo nas je prispelo 28 ekip, po pet tovarišev oziroma tovarišic.

Martín: Lep dober dan vsem. Sestre, bratje, tovariši, tovarišice. Moje ime je Martín, sem član delegacije zapatistov in zelo smo veseli, da smo tukaj z vami, da lahko poslušamo o vašem delu in skušamo odgovoriti na nekatera vprašanja. Pošilja nas na tisoče podpornih skupin iz Chiapasa in naša misija je prav to, da vam prisluhnemo v tem skupnem srečanju.

¹ Transkript pričevanja petih članov zapatistične delegacije je bil izvorno objavljen na spletni strani skupnosti GT22 z naslovom Zapatistična novoletna poslanica za življenje. Dostopno na: <https://gt22.si/zapatisticna-turneja-za-zivljenje/> (31.1.2023)

² Chiapas [Čiapas] – najjužnejša zvezna država Mehike, ki meji na Gvatemalo. V njej prebiva dobrih pet milijonov ljudi.

Alfonso: Dober dan, bratje, sestre, tovariši. Moje ime je Alfonso, sem član zapatistične delegacije. Sem na poti, daleč od doma. In prišel sem k vam. Z vami bomo delili svoje izkušnje, vaše pa vzeli s seboj, da jih delimo s tovariši v Chiapasu. Hvala vam.

Marín: Pozdravljeni. Lep dober dan vsem tovarišem, bratom in sestram. Sem Marín, član delegacije zapatistov, ki tako kot jaz potujejo po evropski celine. Nas pet sestavlja eno od 28 ekip v delegaciji, v kateri je več kot 160 tovarišev, ki se potikajo po evropskem ozemlju. Eden od naših ciljev je torej deliti svoje izkušnje in prisluhniti izkušnjam kolektivov in skupin iz Evrope, da svoje izkušnje s tem še bolj obogatimo, da bomo lahko vsi skupaj iskali boljše, močnejše poti upora, da se bomo lahko skupaj borili za življenje. Boj za življenje je naš skupni boj. Prišli smo kot zapatisti in kot zapatisti smo tukaj, vendar razmišljamo o življenju. O našem delu bi torej rad povedal: celota, ki jo prinašamo, je sestavljena iz petih delov, ki vam jih bomo v nadaljevanju predstavili. Upam, da nam bo ostalo tudi kaj časa za vprašanja. Za zdaj je to vse. Hvala vam.

Martín: No, torej začnimo s predstavitvijo. Mi smo zapatistična delegacija in smo zgolj predstavniki naše podporne baze, v kateri je na stotine in tisoče tovarišev, ki so ostali v Chiapasu in nam naložili nalogo, da pridemo k vam delit svoje izkušnje boja. Da se združi vsa Evropa. Da izve, kako se v Chiapasu borimo. In da vidite, ali vam zgodba o tem, kako smo se tam uprli, lahko pomaga okrepiti vaše lastno delo. Z drugimi besedami, prišli smo posejati semena: semena odpora in upora. Ta odpor, to seme, je naša avtonomija, naša zapatistična avtonomija. Pot, ki smo jo načrtali pred 27 leti in po kateri hodimo še danes, je način, s katerim smo se prvotni narodi med seboj organizirali in se uprli kapitalizmu. Prvotni narodi zato, ker izhajamo iz plemen Tzeltal,³ Tzotzil⁴ in Tojolab'al⁵, torej smo majevskega izvora.

Maruša: Katere so te majevske skupnosti, ki jih omenjaš?

3 Ljudstvo majevskega izvora, ki naseljuje severno visokogorje mehiške države Chiapas. V popisu prebivalstva leta 2020 se je za pripadnike ljudstva Tzeltal izreklo nekaj manj kot šeststo tisoč oseb.

4 Ljudstvo majevskega izvora, ki naseljuje centralno visokogorje mehiške države Chiapas. V popisu prebivalstva leta 2020 se je za pripadnike ljudstva Tzotzil izreklo petsto petdeset tisoč oseb.

5 Ljudstvo majevskega izvora, ki naseljuje celotno področje mehiške države Chiapas. V popisu prebivalstva leta 2020 se je za pripadnike ljudstva Tojolab'al izreklo šestdeset tisoč oseb.

Martín: Tako kot je Maribor vas, je tudi pri nas na stotine vasi in vse so majevskih korenin. Govorimo več jezikov, ki izhajajo iz našega maternega majevskega jezika. Ta se je razvil v več različnih jezikov. Jaz govorim jezik plemena Tzeltal, Marín, Brólin in Alfonso govorijo jezik plemena Tzotzil, Jacobo pa jezik plemena Tojolab'al. Kastiljščino uporabljamo zgolj zato, da se med seboj razumemo, vendar imamo vsi druge materne jezike.

Torej, naša organizacija EZLN nam je naročila, naj gremo in zgodbo našega boja delimo z drugimi. »Povejte drugim našo zgodbo, povejte moškim in ženskam, kako smo to storili zapatisti,« so rekli. »Pogovorite se z moškimi in ženskami, ki želijo prisluhniti in videti, ali jim naše izkušnje lahko pomagajo pri združevanju v boju.« Danes so v Mehiki te sanje majhne. Zelo smo majhni, a če se zberemo na različnih koncih sveta, se lahko borimo skupaj. Ker vidimo, da nekaj je, da ne živimo vsi na enak način: nekateri imajo za jesti, drugi nimajo. Nekateri imajo streho nad glavo, drugi je nimajo. Nekateri imajo svojo zemljo, drugi je nimajo.

Beseda, ki vam jo prinašamo, je razdeljena na pet delov. In ta beseda je naša zgodovina, je tisto, kar živimo. Ni nekaj, kar bi prebrali, temveč nekaj, kar smo ustvarili. Je to, kjer smo trenutno, in je tisto, kar smo prišli deliti z vami. Torej, prva točka, o kateri bomo govorili, je življenje naših prednikov na veleposestvih, imenovanih *fince*.⁶ Govorili bomo o tem, kako je naše ljudstvo trpelo pred mnogimi leti. Nato je prišla druga faza našega boja: podtalno delovanje oziroma *clandestinidad*. Tako ga imenujemo. To je delo, ki smo ga opravljali skoraj deset let, a o tem malo kasneje. V tretjem delu želimo z vami govoriti o tem, kako organiziramo oblike vladanja, vladne organe, ki jih imenujemo MAREZ.⁷ To so v resnici nekakšne avtonomne, uporne zapatistične občine. Črka M predstavlja občine oziroma soseske. Črka A predstavlja avtonomijo, črki R in E uporništvu, črka Z pa zapatiste – MAREZ torej. V četrtem delu vam bomo predstavili, kako smo skozi leta oblikovali *svete dobrih vlad*,⁸ strukturo odborov za dobro upravljanje. Avtonomni sistem vladanja, kot mu pravimo, je ena izmed pomembnejših tem, ki vam jih želimo predstaviti. Zadnja tema pa bo vprašanje odpora in upora v naših skupnostih. Vse skupaj je beseda, ki jo želimo deliti z vami. No, pa kar začnimo.

6 Finca [finka] je kos podeželskega ali kmetijskega zemljišča s kmečko hišo. V Latinski Ameriki je oznaka za nekdanja veleposestva sužnjelastnikov.

7 MAREZ (Municipios Autónomos Rebeldes Zapatistas) so avtonomni teritoriji, ki jih nadzoruje zapatistična oblast, na področju zvezne države Chiapas, ki so se oblikovali po zapatističnem uporu leta 1994.

8 Juntas de Buen Gobierno [Húntas de Buen Gobjerno], oblike samoupravnih institucij, ki so jih vzpostavili deset let po zapatistični vstaji.

Življenje na veleposestvih

V prvem delu bom malo povzemal. Babice in dedki, naši stari starši, so nam pripovedovali o življenju pred več kot 100 leti. Živeli smo na zemlji, na kateri smo delali. Potem pa so tja prispeli ljudje, ki so našo zemljo zasegli, ne da bi nas prosili za dovoljenje. Ljudje polnih žepov. Kratko malo so prišli v najvišje dele gora in si rekli: »Vsa ta zemlja, do koder mi seže pogled, vse to je moje!« In iz tega, kar so videli, so ustvarili ogromna veleposestva, ki jih imenujemo *fincas*. Kmetije z deset, petnajst, dvajset tisoč hektarji obdelovalne površine in zgolj enim samim lastnikom. Tako so to storili.

Ti ljudje [polnih žepov, op. p.] pa niso postali zgolj lastniki zemlje, temveč tudi ljudi, ki so tam živeli. In ti ljudje so bili naši dedki in babice, ki so izgubili vso svobodo. Prej so lahko svobodno obdelovali svojo zemljo, v tistem trenutku pa so izgubili vse pravice in postali sužnji ene osebe. »Prekleti gospodar« so ga imenovali, v tistem za nas tako težkem času. Ta veleposestva so bila zgolj monokulturna. Pridelovala so na primer zgolj govedo ali kavo ali koruzo ali fižol ali sladkorni trs itd.

Marín: Želim pojasniti malo več o živinoreji. Gradili so velike ograde, a ker takrat še ni bilo materiala, kot je bodeča žica, so sužnje prisilili, da so nosili kamenje za gradnjo ograd. Ograde so bile velike kakih sto kvadratnih metrov, zid je bil širok za kakšno roko in visok za roko in pol, da živina ograde ne bi preskočila. Pri tem delu so najbolj trpeli predvsem otroci naših starih staršev, naši starši torej. Ne zato, ker bi delali po cele dneve, od šestih zjutraj do šestih zvečer, temveč zato, ker so bili hudo kaznovani, če dela niso opravili. Surovo so jih pretepli s *chicote*,⁹ kot mu pravimo. Gospodar pa dela ni nadzoroval sam. Pri tem so mu pomagali kapatazi,¹⁰ majordomi¹¹ in kaporali.¹² Njim je bilo še posebej vseeno za nas. Hudo so kaznovali ženske, vlekli so jih za lase, ker so bili njihovi hrbti od bičev že tako razbrazdani, da ni imelo kam padati. In tako vsak dan znova. Vse to se je dogajalo med delom, kot je omenil že tovariš. Če je bilo to delo na plantaži kave, so morali najprej obdelati zemljo, nato posejati kavo, počakati, da dozori, jo nato obrati in očistiti, spraviti v vreče in odnesti na posestvo. In to delo zahteva

9 Chicote [čikote] je usnjeni bič s kremenovim kamenjem na koncu jermena, ki so ga sužnjelastniki uporabljali za kaznovanje sužnjev.

10 Delovodja.

11 Višji uslužbenec, ki vodi gospodinjstvo in nadzoruje služinčad (v frankovski državi tudi upravitelj posesti).

12 Desetnik.

veliko pridnih rok. Naši predniki so zato na pomoč pripeljali svoje družine ali mlajše otroke. Ko so tako starejši posekali kavni grm, so mlajši s svojimi drobnimi prsti vse pobrali. Pod grmom ni smelo ostati niti eno zrno, če so ga našli, so bili kaznovani vsi: starejši in mlajši. Zdi se mi, da zdaj malo bolje razumete, kakšno delo so opravljali naši predniki na teh veleposestvih. Če govorimo o trstičju, govorimo tudi o poljih koruze, fižola itd.

Vsa ta dela so bila težavna, lahkega dela preprosto ni bilo. Kar nekaj časa je tako preteklo v znamenju izkoriščanja, pod nadvlado teh ljudi. A potem je prišel trenutek, ko so se starši naših staršev, naše babice in dedki, nekako začeli organizirati. Te organizacije so bile, tako jim pravimo, odprte organizacije. Eno izmed njih, ki se je imenovala CNC¹³ oziroma Nacionalna kmečka konfederacija, je ustanovila kar mehiška vlada sama. In ko so naši predniki to videli, so začeli obupavati. Zakaj?

Tako vam povem: ta vladna institucija ni bila slaba zgolj zato, ker jo je ustanovila vlada, temveč zato, ker je ljudi zavajala, da je namenjena tistim, ki bi se sicer radi samoorganizirali. Takoj, ko je CNC postala popularna, jo je vlada začela nadzirati. Ljudstvo se je zato začelo samoorganizirati znotraj neodvisnih organizacij. Ena takih je sindikalna zveza ARIC¹⁴ oziroma Združenje za interese ruralnih kolektivov, kot mu pravimo. Tako se je torej ljudstvo organiziralo. Staroselsko ljudstvo mislim. A tudi pri tem združenju se je na posled zgodilo, da se je vodja zveze prodal. In naši predniki so izstopili in se niso več vrnili. Tako kot so njih odrezali, so zvezo odrezali oni sami, kot radi rečemo.

Če se vrnem nazaj. Kljub novim oblikam samoorganizacije so ljudje še vedno trpeli. In ni jih bilo veliko, ki bi dejavno razmišljali o razmerah, v katerih so se znašli. Veliko ljudi je razmišljalo, da bi se pred nasiljem umaknili globoko v gozd in visoko v gore biosfernega območja Modrih gora,¹⁵ ki ga poznamo tudi pod imenom lakandonski pragozd.¹⁶ Tam so bile namreč

13 Združenje kmetov in obdelovalcev zemlje oziroma največji kmečki sindikat, ustanovljen leta 1937, pod tedanjim predsednikom Lázarom Cárdenasom, ki je želel združiti in predstavljati interese mehiškega kmetstva. Kasneje je služil kot pomembna struktura pri snovanju Institucionalne revolucionarne stranke (PRI), ustanovljene leta 1938, in njenih kasnejših naslednic.

14 Sindikalistična zveza, ki so se ji v osemdesetih letih pridružili številni staroselci iz današnjih zapatističnih območij. Po sporih glede strategije vodenja je EZLN v devetdesetih prevzela več kot polovico članstva.

15 Montes Azules [montes asules] je biosferno območje na skrajnem jugovzhodu mehiške države Chiapas, ki štiti dobrih 3000 kvadratnih kilometrov lakandonskega pragozda.

16 Selva Lacandona [selva lakandona] je tropski deževni gozd, ki se iz mehiške države Chiapas razprostira v Gvatemalo. Po ocenah mehiških zoologov je dom tretjini ptičjih in četrtini živalskih vrst na območju celotne Mehike.

vasi, ki so jih kapitalisti prav tako želeli izseliti, a za večino še niso vedeli. Prav tam se je kmalu zatem rodila naša organizacija: Zapatistična vojska narodne osvoboditve.¹⁷

Obdobje podtalnega delovanja

Začetniki naše organizacije so bili trije mestici in trije staroselci, ki so se začeli organizirati in povezovati med seboj. Najprej so preverili teren, izvire vode, možnosti za izgradnjo naselij, nato so iskali kontakte z ljudmi, ki so tam živeli. Mnogo se jih je pridružilo, a še vedno premalo, in naša borba se še ni zares začela. Tisti tovariši, ki so imeli sorodnike, ki so še pred letom 1983 živeli po vaseh v okolici lakandonskega pragozda, so sorodnike povabili, naj se jim pridružijo v boju proti mehiški državi neposredno v pragozdu. In tako se je začelo to, o čemer bom govoril v nadaljevanju, obdobje *clandestinidad*,¹⁸ kot mu pravimo.

Naši tovariši so nato dve leti premišljevali, raziskovali in spoznavali, preden so začeli govoriti, kaj bi bilo dobro početi. Bomo tukaj sami ali bomo začeli z delom? Naleteli bomo na težave, a te bodo prišle tudi, če ne storimo ničesar! Tako so se odločili, da bodo začeli delati, in sprva so se zgolj pogovarjali z ljudmi in jih opazovali. Kaj dela ta človek, ko pije alkohol? Govori dobro ali slabo o vladi? Kakšen pa je, ko ne pije? Skratka, naši tovariši so skušali previdno, korak za korakom ugotoviti značaj teh oseb. In šele ko so jih spoznali in videli, da so vredni zaupanja, so jim povedali, kaj načrtujejo. Tako se je začelo novačenje tovarišev po vaseh, zaselkih, soveskah: strogo tajno. Vsakomur so zabičali, naj tisto, kar je slišal, hrani v mislih in pri srcu in naj se mu ne zareče. In ko je to [sporočilo zapatizma, op. p.] razumel prvi, je lahko povedal drugemu. Dva sta povedala drugima dvema in so bili že štirje. Postopoma smo napredovali, naše poslanstvo se je širilo med ljudmi. In tako je minilo leto, minili sta dve, mi pa smo sejali. Sprva počasi, nato vse hitreje.

Ko je bilo v vaseh in zaselkih med deset in petnajst novih tovarišev, so imenovali enega, dva, tri ali štiri odgovorne posameznike, odvisno od velikosti naselja. Prvi odgovorni se je ukvarjal s politiko: pogovarjal se je z ljudmi. Drugi odgovorni je skrbel za varnost: da se ne bi zgodilo kaj slabega, da

17 Ejército Zapatista de Liberación Nacional (EZLN). <https://enlacezapatista.ezln.org.mx/>

18 Clandestinidad [klandestinidad] – obdobje ilegale, podtalnega oziroma gverilskega delovanja.

ne bi kdo preveč povedal. Tretji odgovorni je bil zadolžen za zbiranje hrane. Četrti odgovorni pa je skrbel za podporo našim tovarišem, ki so se skrivoma pripravljali visoko v gorah. Tako so nas torej najprej politično izobrazili. Kako je videti izkoriščanje? Zakaj se bomo borili? Kaj so naše zahteve? Vse to so nam skušali razjasniti, mi pa smo to preučevali. Ogledali smo si tudi mnogo filmov o preteklih revolucijah, ki so se zgodile v Srednji Ameriki, na primer o mehiški revoluciji leta 1910 itd. Vse to zato, da bi v nas vzbudilo duha za boj, borbena razpoloženje.

Naš boj torej ni zgolj političen, je politično-vojaški boj. V tistem trenutku se je vzporedno s civilnim začel oblikovati tudi drugi del, ki mu lahko rečemo kar vojska. Sestavljati so se začele vojaške oziroma uporniške enote. Oblikovale so se sekcije, vodi, odredi in čete, saj smo na prvem velikem srečanju, ki smo ga imeli leta 1986, želeli pokazati, kako smo organizirani. Tam smo se tovariši in tovarišice iz različnih delov Chiapasa med seboj tudi prvič spoznali. Na tem prvem srečanju, v kraju San Pancho, se je nato oblikoval prvi zapatistični bataljon. Vojaški bataljon, da bo jasno.

Ne morete si misliti, kako zelo navdušeni so bili tovariši, ko so se prvič spoznali. Spoznali kot že del vojske. Videli so, da gre za resen politično-vojaški boj in ne za laži. Nato so se vrnili v svoje vasi, kjer so začeli še bolj trdo delati, da bi ustvarili več. Prihodnje leto je nato potekalo drugo srečanje. Tokrat v kraju, imenovanem La Ibarra. Tja pa ni prispel zgolj en bataljon, tja je prispelo veliko več tovarišev. Takrat nas je bilo že na tisoče, oblikovanih je bilo več bataljonov, ki jih poznamo še danes. Prvi se imenuje *Machete*,¹⁹ temu pa so sledili še bataljon *Hacha*,²⁰ *Azadón*,²¹ *Cuchillo*²² in *Navajas*.²³ Vse to so bili novi bataljoni, ki so bili ustanovljeni tam, na tistem drugem srečanju, ki je potekalo v La Ibarri leta 1987.

In spet so se vrnili naši bratje v svoje vasi, a tokrat veliko bolj samozavestni. Pri tem smo se vedno nadvse trudili, da je naše organiziranje ostalo skrivno. Iskali smo načine, kako se izmuzniti, če so nas tisti, ki niso bili del naše skupnosti, spraševali, kje smo bili in kaj smo počeli. Ta skrivnostnost, ta tajnost je še vedno pomembna, za vsako naše srečanje. Potem so minila naslednja tri leta oziroma pet let do našega naslednjega vojaškega srečanja, ki je bilo šele leta 1992.

19 Mačeta.

20 Kazen.

21 Motika.

22 Nož.

23 Bodalo.

Brólin: Tako nekako, ja.

Marín: Leta 1992 je potekalo zadnje vojaško srečanje. To ni bil več trening, prikazan je bil celoten vojaški manever s korakanjem vojaških enot. Najprej so se predstavile pehotne sile, nato je marširal konjeniški polk in potem še topništvo. Šlo je torej za popolnoma vojaško gibanje. Takrat se je že jasno izkazalo, da smo sila, tisoči in tisoči tovarišev, ni se nas dalo vseh prešteti. Po tem srečanju, po vrnitvi v vasi, pa se je med ljudmi že začela kazati nedisciplina in pomanjkanje samonadzora. Ni bilo več varno, kot mi temu pravimo. Pokazalo se je, da so ljudje nemirni, in to je začutila tudi mehiška vlada. Vojaški vodje so zato poslali povelje o posvetu v različne vasi, na vse konce zapatističnega Chiapasa.

Preden zaključim, želim pojasniti še, kako so sodelovale ženske. Niso začele skupaj z nami, moškimi, a ni minilo dolgo, da smo se srečali. Marširati namreč nismo mogli sami, tako kot one ne bi mogle same. Bojevali smo se lahko samo skupaj, skupaj od začetka. Ko govorimo o hrani, tortiljah, tostadah, mletih bučnih semenih – to so one pripravljale v časih, ko smo se še skrivali. Pa ne samo to, ukvarjale so se z zdravljenjem, vzgojo otrok, mnogo pa jih je sodelovalo tudi v organiziranih vojaških enotah. Nekatere so bile bojevnice, druge upornice itn. Vojska je bila sestavljena iz moških in žensk, ne zgolj moških.

No, da se vrnem na to, kar sem govoril o slabi varnosti. Po skoraj letu dni posvetovanja so se vrnili odgovori iz vseh skupnosti in vasi. Večina je rekla: »Gremo v vojno, zdaj je čas!« Bilo je kot na dlani in oblikovali smo vrhovno poveljstvo naše vojske. »Torej, kdaj bo ta vojna? Kje bo?« Nismo zares vedeli. Čakali smo na signal, saj smo vedeli, da bomo ob pravem času zvedeli, kam in kako. To se je dogajalo tistega dneva leta 1993.

V čakanju na pravi trenutek se je obrnilo leto 1993. Vsi tovariši smo se neučakano spraševali: »Ob kateri uri? Kdaj bo to?« Leto je bilo že skoraj čisto pri koncu. V zadnjih dneh decembra je nato prišlo povelje. Večina obo-roženih enot se je začela premikati 30. decembra, na silvestrsko noč pa se je začela ofenziva. Ob prvem svitu, prvega januarja leta 1994, smo napadli.

V procesu podtalnega delovanja, o katerem govorim, se je zgodilo še marsikaj, vendar bi potreboval veliko več časa, da vam vse povem. Za zdaj torej toliko. Z ofenzivo smo nadaljevali ob zori leta 1994. No, morda o tem že veste nekaj iz knjig, ki so vam prišle pod roke, morda ne. Napadli smo iz Altamirana, Las Margaritasa, Comitána, San Cristóbal, Oxchuca in Chanala. In mimogrede, napadli smo tudi vladno vojašnico, imenovano Rancho Nuevo. To so bili napadi, ki smo jih izvedli. Seveda je prišlo tudi do žrtev, a osvojili

smo vse pomembne točke: predsedniške izvidnice, vladne kontrolne točke, celo vojašnica je padla v naše roke. Dosegli smo vse, kar smo si zastavili v vojni, a naša želja je bila samo napredovati, napredovati in napredovati. Želeli smo osvoboditi Chiapas: »Pojdimo v druge zvezne države in pojdimo, pojdimo, dokler ne pridemo do prestolnice Ciudad de México.« Naša ideja je bila, da bomo svobodno in demokratično imenovali oblasti v vsaki vasi in mestu. Ampak v teh 12 dneh vojne se je zgodilo, da so ljudje začeli protestirati proti vojni, želeli so dialog, pogovor, ker vojna ubija. Naš cilj je bil, da ljudje vstanejo, a zgodilo se je ravno nasprotno. Zato vojna tudi ni trajala dolgo, trajala je zgolj 12 dni, potem pa smo morali prisluhniti ljudem. Razumeli smo, da se mehiška vlada sama ne bo sporazumela z njimi, še manj razumela naše zahteve. Skratka, ugotovili smo, da se moramo pogovarjati z ljudstvom. Takrat smo torej tudi mi ustavili vojno.

Pa saj v resnici nismo želeli vojne. Če ste pozorno spremljali naš uvod o veleposestniškem življenju, ste morda opazili, kam merim. Kaj smo videli? Če ničesar ne storimo, se nam bo godilo enako kot našim prednikom. Zato so ljudje vstali. Ker ni bilo več druge poti kot stopiti na vojaško pot in se boriti za nekaj. Tu torej končujem s pripovedovanjem, kaj se je dogajalo v času našega podtalnega delovanja in kar je bilo leta 1994. Zdaj pa bodo nadaljevali drugi tovariši.

Avtonomne uporniške zapatistične občine

Martín: Dobro, kot smo že povedali: ko smo se vzdignili z orožjem, je bila naša ideja, da gremo v vojno, od vasi do vasi, od države do države, Chiapas je vendarle čisto na repu Mehike. Ideja je bila torej, da gremo v vojno in v vsaki zvezni državi, v vsaki vasi, ki jo prečkamo, ljudi osvobodimo tega sistema, da bi se potem lahko samoupravljali. Takšen je bil načrt. Ko pa smo začeli vojno, se je izkazalo nekaj drugega. Mislili smo, da se bodo po zgledu Chiapasa dvignile tudi druge zvezne države, pa tudi ljudje v sosednjih državah: Gvatemali, Belizeju, Nikaragvi. Tudi tam namreč življenjske razmere niso bile dobre. Ljudje so trpeli zlorabe, ponižanja, pomanjkanje izobrazbe in dostopa do zdravstvenih storitev. Še manj je bilo manifestacij, podobnih naši. A izkazalo se je, da ni vstal nihče od njih. Vstali pa so prebivalci Mehike, a na drug način, kot smo pričakovali. Zahtevali so konec vojne, od vlade pa, da nam prisluhne. Takrat se je popolnoma spremenila ideja zapatizma o uspešnem vodenju vojne. Šele vojna nam je pokazala drugačno pot. Teh 12

dni upora nam je omogočilo, da smo ustvarili avtonomne občine, ustvarili samovlado brez *slabe vlade*.²⁴ Če torej ne bi začeli vojne, tega ne bi mogli storiti.

Kako je torej do tega prišlo? Kako smo se organizirali, da je nastala takšna oblika vlade? Predvsem smo se morali organizirati zato, ker je v 12 dneh vojne zavladal nered v naših vaseh. Kakšne vrste nered? Tako v zapatističnih kot v nezapatističnih vaseh je bilo veliko težav. Zmanjkovati je začelo hrane, veliko ljudi je zbolevalo, pojavile pa so se tudi skrbi v zvezi z izobraževanjem. Kdo bo ozdravil mojega sina, hčer, očeta? Kdo bo učil moje, naše otroke? Velika večina učiteljev je namreč odšla iz strahu pred nasiljem. Spet drugi so poučevali zgolj dva, tri dni v tednu, preostanek pa popivali. Potem so bili še tretji, ki so se po koncu vojne vrnili, a se je zanje izkazalo, da so vohuni slabe vlade. Ta situacija je dala povod, da smo začeli ustanavljati avtonomne občine.

Za vse to so bili potrebni številni sestanki in dolgotrajne razprave. To smo dosegli tudi zahvaljujoč našim odgovornim, ki so se po vaseh in zaselkih soočali z obtožbami in pritožbami vaščanov o krajah in nasilju. Mnogo tega so nam poskušali podtakniti tisti, ki v zapatizmu niso videli svetle točke. In naše vodstvo je vse te pritožbe zbralo, jih premislilo in analiziralo. Na sestankih so nato sklenili, da ustanovimo občine, ki niso imenovane s strani zvezne vlade in v katerih ta nima nikakršnih pooblastil. Nekakšne napol uporniške skupnosti, avtonomne uporniške zapatistične občine ali krajše MAREZ. In v te občine je ljudstvo imenovalo svoje predstavnike. Če so imeli ti podporo svojih krajanov, so postali avtoriteta. Bili pa so tudi kraji, ki so se odločili ostati pod nadzorom mehiške vlade. Izbrali so svoje predstavnike, ki so postali komisarji za obdobje enega, dveh, treh let. Nekakšni vladni predstavniki, ki jih je izbralo ljudstvo in ki so po koncu svojega mandata odšli drugam. To sta bili dve obliki vladanja, ki smo ju načrtovali v začetku.

A seveda ni šlo vse zlahka. Naši vodje so prvega januarja javno oznanili, da smo na poti osvobajanja. Cilj je bil, da to storimo na področju celotne Mehike. Po koncu vojne smo se odločili, da skušamo ta model v praksi uvesti na manjšem območju, vsaj na naših ozemljih. Dogajala so se manjša srečanja, na katerih smo se dogovarjali, težko pa je bilo izvesti veliko srečanje, kjer bi lahko dosegli širši konsenz. Tudi zato, ker je bila vojaška prisotnost mehiške vojske zelo močna. Izkazalo se je, da smo avtonomno živeli že prej, le da v veliko manjšem obsegu. Pred vojno smo namreč organizirali svoje veselice in zabave. Organizirali smo skupinska dela izgradnje in čiščenja cest in poti.

24 El mal gobierno [el mal gobjerno] je termin »slaba vlada«, ki ga zapatisti uporabljajo za poimenovanje mehiške vlade.

In ko smo preučevali, kaj pravzaprav je avtonomija, se je izkazalo, da je prav to. Naša naloga je bila, da jo oplajamo, da postane še močnejša.

Glede skrbi za šolstvo smo postopali takole. Na ljudskih skupščinah smo poiskali tovariše in tovarišice, ki so znali brati. Tiste, ki so se strinjali, smo prosili za pomoč skupnosti. Vedno seveda s soglasjem ljudstva. In ko je prišel kdaj kak tovariš iz druge vasi, kjer so še zmeraj potekali boji, in videl, da so otroci v šoli, se je strašno začudil: »Zakaj pa tu poučujete otroke?« Odvrnil sem mu, da je to naš uradni učitelj. Še bolj se je začudil: »Kako vendar? Saj to je naš tovariš, zapatistka, zapatist!« In nato se mu je kmalu posvetilo in ob povratku v svojo vas je predlagal enako obliko izvajanja pouka.

Glede skrbi za zdravje je bilo podobno. Naši tovariši in tovarišice so se že pred vojno intenzivno pripravljali na čas po vojni, ko je treba celiti rane. Tisti, ki so o tem nekaj vedeli, so potovali med različnimi vasmu in delili svoja znanja in izkušnje. Po vojni je tako vsaka vas imenovala promotorje zdravja oziroma zdravstveno osebje. Promotorji jih imenujemo zato, ker promovirajo, spodbujajo zdravje in izobražujejo o njem.

Do 19. decembra leta 1994 smo ustanovili kar 38 avtonomnih občin, v katerih smo prakticirali naš model vodenja, izobraževanja, zdravstva. Prej, v desetih letih tajnega delovanja, o tem ni nihče razen nas vedel ničesar. Tako se je vas za vasjo, zaselek za zaselkom, širila naša ideja o avtonomiji.

Brólin: Obdobje preoblikovanja naše avtonomije ni bilo lahko, ker nas je slaba vlada ves čas napadala in zatirala s svojo vojsko. V enem takih napadov so uničili kraj, imenovan *Aguascalientes*,²⁵ kjer je potekala Nacionalna demokratska konvencija. Tam smo predstavili razloge, zakaj se borimo, in kdo smo. Udeležili so se je predstavniki tako domače kot tuje civilne družbe. Slaba vlada je konvencijo prekinila. Mislila je, da se avtonomija odvija v stavbi, ki je gostila konvencijo. Ampak avtonomija je v srcu, je v umu vsakega posebej. Lahko nas lokalno napada, a kadar uniči en naš simbol, vzpostavimo pet novih. Slaba vlada je z nalogi za aretacijo prav tako poskušala prijeti člane vrhovnega poveljstva vojske. Zvezna mehiška vojska je večkrat nepričakovano napadla nekatere avtonomne občine, a smo se ji odločno uprli in se nismo ozirali na njeno vojaško nadlegovanje. Naš odpor je moral biti močan, da smo domači in mednarodni civilni družbi pokazali, da se znamo upirati in boriti. To je bila naša pot, to je zdaj prava pot.

²⁵ Aguascalientes se dobesedno prevaja kot vrelec ali toplica, sicer pa je ime, ki ga je zaselku Guadalupe Tepeyac v chiapaški občini Las Margaritas nadela Zapatistična vojska narodne osvoboditve, kot poklon in spomin na mirovno konvencijo različnih oboroženih skupin, ki so sodelovale v mehiški revoluciji v centralnem mehiškem mestu Aguascalientes.

Martín: No, naj nadaljujem. Od leta 1994 dalje smo se zapatisti ves čas spoznavali z nezapatisti, tako na nacionalni kot mednarodni ravni. Od javne razglasitve avtonomnih občin in odločitve, da ne podpiramo vojne z mehiško državo, nismo izstrelili niti enega naboja več. Vojska slabe vlade pa je bila ves čas prisotna. Če smo razglasili neko avtonomno občino, jo je prišla zasest, mi pa smo razglasili naslednjo in tako naprej in naprej. Na Nacionalni demokratični konvenciji, 8. avgusta 1994, smo tako javno napovedali, da nočemo vojne. Pokazali smo svoje orožje in napovedali, da za dosego avtonomije ne bomo izstrelili niti ene krogle več. Kako so to izvedeli tujci? Ko smo razglasili 38 avtonomnih občin, je velika večina solidarnih ljudi in nevladnih organizacij ostala ob cesti, torej daleč stran od večine naših avtonomnih zaselkov, ki so globoko v pragozdu. Zato smo jih povabili na konvencijo, kjer so lahko videli, kako delujemo, kako se organiziramo. In ta način delovanja in življenja jim je bil všeč. Ker ni šlo za vojno, ampak za avtonomijo, so nam mnogi ponudili podporo. Bodisi v znanju, bodisi z denarjem, materialom itd. Podprli so nas na vseh ravneh, od vzgoje, kmetovanja do izobraževanja. A ta pomoč ni prišla do vseh avtonomnih občin enakomerno. In v naslednjem letu, ko so vse te informacije prišle do političnega vodstva, se je to odločilo, da moramo najti način, kako bi se vse avtonomne občine razvijale enakomerno.

Sveti dobre vlade

To je namreč miselnost zapatizma. Rast in razvoj morata biti enakomerna in enaka za vse. Ne tako kot v današnjih državah. Državah, ki želijo še naprej rasti, a nimajo te miselnosti zapatizma. In ker zaradi intervencij mehiške vojske nismo več mogli imeti skupnih sestankov, na katerih bi se zbralo vse ljudstvo, debatiralo in skupaj podprlo spremembe v rasti in razvoju, se nam je utrnila ideja za še eno obliko nadzorovanja avtonomnih občin, nekakšen eksperiment, ki mu pravimo Zveza avtonomnih občin, krajše AMA.²⁶ Naloga te zveze je bila spremljati, kako neka posamezna občina napreduje na področju zdravja, skupnostnega dela, izobraževanja itd. Izkazala se je kot smiselna organizacija in postala temelj temu, čemur danes pravimo *svet dobre vlade*,²⁷ ki pomeni najvišjo zapatistično oblast. V časih delovanja avtono-

²⁶ Asociacion de Municipios Autonomos (AMA).

²⁷ Juntas de Buen Gobierno [húntas de buen gojberno], oblike samoupravnih institucij, ki so jih vzpostavili deset let po zapatistični vstaji.

mnih občin se je izboljšalo področje zdravstva, izobraževanja, skupnostnega dela, predvsem pa skupnostnega organiziranja. Ustvarili smo lokalno samoupravo, vsako mesto je imelo svojega delegata v Svetu dobre vlade, ki je poročal o stanju in napredku v svoji skupnosti, pa tudi razreševal spore in manjše probleme. Avtonomne občine so tako začele delovati na zelo podoben način, na katerega so sicer organizirana mesta slabe vlade.

Maruša: Kako pa ste dobili zdravila, dražje potrebščine? Kako je to potekalo? Ste imeli kakršnokoli medsebojno izmenjavo ali ste sodelovali s slabo vlado? Je na področju izobraževanja to potekalo na enak način kot prej? Kakšen je bil ta proces ustvarjanja novih možnosti družbene ureditve?

Marín: Kar se tiče avtonomnih občin, nismo imeli nikakršnih stikov s slabo vlado. Občine so bile popolnoma avtonomne. Kar se tiče vprašanja izobraževanja ali zdravja: kot je povedal že tovariš, smo v času podtalnega delovanja raziskovali in prakticirali skupnostno delo. Ko smo začeli prakticirati avtonomijo, smo se temu še bolj posvečali. Vasi, ki so imele sredstva za nakup določenih vrst zdravil, so jih kupile v mestu oziroma je to v mestu kupil njihov odposlanec. Nato so te dobrine pravično razdelili med vasi, ki so jih potrebovale. Tudi na področju izobraževanja smo se popolnoma ločili od prej vzpostavljenega in uveljavljenega sistema mehiške vlade. Edini predmet, ki ga nismo spreminjali oz. nismo mogli spremeniti, je matematika. Kastiljščino je nadomestil »jezik«, naravoslovne vede je nadomestilo »okolje«, kar je bilo veliko lažje za razumevanje. Tudi področje družboslovja smo spremenili v predmet, ki smo mu rekli »zgodovine«. Želeli smo se namreč učiti o resničnih zgodovinah in ne lažeh. Na tak način smo spremenili področje izobraževanja in vanj vpletli mnogo zapatističnih idej o področju dela, obdelovanja zemlje, sajenja poljščin in mnogo drugih znanj, ki so se nam zdela pomembna za naše otroke.

Maruša: Kako pa ste si lahko privoščili nakup hrane, medicinskih pripomočkov? Kakšen je bil ekonomski sistem znotraj zapatizma? Če vsaka oseba obdeluje zemljo, ali to pomeni, da presežke hrane med seboj menjavate za druge življenjske potrebščine? Kako to poteka?

Marín: Res je, nekatere življenjske potrebščine so res drage, še posebej zdravila. Kupili smo jih lahko z denarjem, ki smo ga zaslužili s prodajo viškov hrane na trgu. Poleg tega so nam do zdravil pomagali tudi solidarni ljudje, med njimi tudi mnogo zdravnikov, ki so prihajali iz različnih mest in obisko-

vali naše vasi. Redki javni zdravniki so bili v naših vaseh celo službeno imenovani. Tako so nam pomagali na različne načine: materialno, denarno ...

Brólin: Z znanjem ...

Martín: Predvsem s prenosom znanja, ja. Večina učiteljev in promotorjev zdravja recimo ne obdeluje zemlje in za svoje delo tudi ne dobiva denarnega plačila. S svojim prispevkom služijo skupnosti, ta pa poskrbi, da nikoli niso lačni in da jim nič ne manjka. Podobno je tudi z drugimi deli, ki niso skupinska. Na tem mestu bi rad izpostavil, da smo se vedno trudili vzpostaviti zavest o kolektivnem, skupinskem delu. Zapatizem je kot življenje v veliki družini, moraš biti pripravljen za delo, moraš imeti željo po skupinskem delu. Četudi je tvoj vložek na videz neznaten, vseeno delaš za skupnost. Ni družine, ki ne bi imela dela in svoje vloge v skupnosti, in ni družine, ki bi bila lačna ali trpela pomanjkanje. To je tudi načelo zapatistične organizacije: brez skupinskega dela ni boja, brez skupinskega dela se ne moreš iti vojne. Vsaka skupnost se jasno zaveda pomena skupinskega dela. Šele takšno delo omogoči presežke hrane, ki jih nato lahko prodamo in pridobljeni denar shranimo za težke čase ali porabimo za nakup drugih življenjskih potrebščin. Pa menda vendar ne mislite, da v naših vaseh ni manjših trgovin za slaščice in druge zadeve. Medsebojno trgovanje v zapatističnih skupnostih ne poteka samo v vaseh, temveč tudi v občinah, ki jih sestavlja več vasi. Obstajajo pa tudi obširnejša kolektivna dela, na primer obdelovanje plantaž kave in koruze, skrb za govedo itd. Vse to počnemo, da bi ustvarili finančne rezerve za potrebe skupnega boja.

Marín: V naslednjih devetih letih, med 1994 in 2003, smo s pomočjo eksperimentiranja z različnimi oblikami skupnostnega in skupinskega dela razvijali naše avtonomne občine in sistem nove vlade. Dan po deveti obletnici uničenja centra Aguascalientes, 9. avgusta 2003, smo skupaj s sveti dobre vlade v njihovih mestih začeli ustvarjati nove oblike skupnosti, imenovane *caracóles*.²⁸

Maruša: Zakaj ste izbrali ravno besedo, ki označuje polža?

Marín: To pomeni, da bodo prave ideje tako kot polževa hoja počasi prišle na plano. Da bodo besede prihajale in odhajale, a zelo počasi.

²⁸ Caracól [karakól] v direktnem prevodu pomeni »polž« ali »školjka«, sicer pa s to besedo zapatisti imenujejo skupnostne zaselke, v katerih imajo oblast sveti dobre vlade.

Sedem načel zapatistične samouprave

Marín: Torej, potem ko so bile občine s svojimi delovnimi področji že bolj ali manj strukturirane, smo ta delovna področja dodatno okrepili še znotraj svetov dobre vlade. Vsak njihov član je bil zadolžen za razvoj nekega specifičnega področja dela. Sveti dobre vlade pa so sestavljeni iz različnih članov, pripadnikov. Nekateri jih imajo po dvajset, nekateri štirideset, odvisno od velikosti skupnosti in raznolikosti delovnih procesov.

Vsak član ve, kaj je njegova funkcija. Nekdo je zadolžen za izobraževanje, drugi za zdravje, tretji za promet, četrti za trgovanje, peti za pravo, šesti za kmetovanje, sedmi za nadzor vseh področij dela itn. Z mislijo na to, da se kritično pretrese vsak vidik področja. Vsi člani svetov pa seveda razpravljajo o vseh delovnih procesih. Zato tej obliki vladavine pravimo kolektivna vlada, ne individualna. Če je nekdo zadolžen za izobraževanje, ne pomeni, da bo sam odločal o izobraževanju v skupnosti. Ne! Vsi skupaj diskutirajo, izmenjavajo mnenja in odločajo o izboljšavah.

Ker so sveti že neka oblika formalizirane vlade, znotraj njih obstajajo tudi pravila oz. nekakšni zakoni, ki preprečujejo, da sveti ne bi propadli. Tako smo vzpostavili sedem zapatističnih načel, ki jih mora izpolnjevati vsaka oblast, tako skupnostna kot občinska, in nenazadnje tudi vladna v svetih dobre vlade. Na kratko bom predstavil načela, a ne po vrstnem redu, ker ga ni.

Prvo načelo se glasi: predstavljati, ne uveljavljati (*representar y no suplan-tar*). Vsako idejo moraš predstaviti in ne uveljaviti. Uveljavi jo lahko samo skupnost, ki vlada, ti si zgolj preprost predstavnik. Če zastopam glas svojih tovarišev in rečem: »Ali veste, kaj bomo tu počeli?« že izpodrivam druge, postanem prepotenten, aroganten glas.

Naslednje načelo se glasi: poslušati, ne poveljevati (*obedecer y no man-dar*). Sedanja mehiška vlada ne ve, kaj se dogaja pri nas, ne posluša svojega ljudstva, zgolj poveljuje. Daje ukaze, ker lahko. Naša vlada posluša svoje ljudstvo, obvezuje jo mnenje ljudi in to, kar ljudstvo uzakonja.

Naslednje načelo se glasi: predlagati, ne vsiljevati (*proponer y no imponer*). Kakršenkoli predlog vlade, na primer ideja o izboljšavi skupinskega dela, je vedno zgolj predlog. In če se ljudstvo izreče proti, če ima drugačno idejo, potem jo mora vlada upoštevati.

Naslednje načelo se glasi: prepričati, ne nadvladati (*convencer y no ven-cer*). Recimo, da je svet dobre vlade predlagal nekaj novega, a v procesu ugotovil, da ljudstvo tega ne sprejema. To načelo torej spodbuja, da svet poskuša predlog ponovno predstaviti, razložiti, kaj so njegove prednosti in kaj slabosti. To seveda pomeni, da moraš uporabiti taktiko prepričevanja in

ne nadvladovanja oziroma zmagovanja. Zmaga je namreč vedno sposobnost vsiljevanja lastnega pogleda.

Naslednje načelo se glasi: spustiti se, ne vzdigovati (*bajar y no subir*). To načelo nas opominja, da ljudstvu ne vladamo zato, ker se počutimo vzvišene, ker vemo več ali imamo več izkušenj. Ne! Nikoli se ne smeš vzdigniti nad svojim ljudstvom.

Jacobo: Vse kaj drugega kot to. Z besedami moraš biti preprost in skromen. Med svojimi tovariši ti ni treba uporabljati visokega jezika zgolj zato, ker si del sveta dobre vlade. Dobro, nekaj že veš o diskurzu, torej boš uporabljal besede, ki jih boš sam komaj razumel. Kako jih bodo šele oni? Na takšen način se vzdiguješ, diskriminiraš svoje tovariše. Spustiti se pomeni: biti preprost, skromen in iskren, z jasnimi besedami. Vedno, ko želiš karkoli početi s svojim ljudstvom. Ne bodi zgoraj, temveč spodaj! Malo drugače bi lahko rekli tudi: govori, ne govoriči. Za razumevanje želja svojega ljudstva se moraš spustiti k njemu in opaziti, kaj mu manjka. Tako na lokalnem, občinskem kot vladnem nivoju.

Naslednji princip je: služiti, ne posluževati se (*servir y no servirse*). Razumeti moraš, da si odposlanec, delegat ljudstva. V svetu dobre vlade nisi zato, da služiš sebi. Če predpostavljamo, da svet dobre vlade razpolaga z nekaj denarja, tega ne moreš kar tako zapravljati niti ga ne smeš porabiti, kot ti ustreza. Moraš služiti, dati svojo služnost. V vsakem primeru je naš skupni denar vedno zelo varovan, nimamo ga v banki, temveč v blagajni. Imamo dva sistema nadzora, ki bdita nad porabo denarja v svetih dobre vlade, da ti zares služijo ljudem in ne sami sebi. Ob vsakem dvigu se je treba prigrasiti nadzorni komisiji, ki ima enega vladnega in enega ljudskega nadzornika. Denar je mogoče dvigati in polagati, a stroški se vedno preverjajo, zato ga ni možno ukrasti. Ni mogoče.

No, skratka, poslednji princip se glasi: graditi, ne rušiti (*construir y no destruir*). Kot vlada ste dolžni dobro premisliti, kako graditi. Gradnja je tisto, kar izboljša zdravje, izobraževanje, kolektivno delo. Če na primer obstajajo vasi, ki potrebujejo gradnjo šolskih učilnic, se mora vlada zavezati, da jih v svojem mandatu dokonča. Če ni dovolj sredstev v posamezni skupnosti, mora poiskati solidarnostne delavce, lokalne ali vladne organizacije in pripraviti skupni udarni projekt za izvedbo gradnje. Če po drugi strani nek delovni odbor na območju odtuji 30 vreč kave in svet dobre vlade, ki je pristojen na tem območju, to ignorira kljub prijavi, to pomeni, da ruši skupno zaupanje. Če torej ljudje dvignejo glas proti svoji vladi, ki ne dela dobro, se mora ta potem odločiti, kaj naj stori. Ali naj spremeni svojo odločitev ali

opozori na kršitev? Nujen je pogovor s tovariši, ki so storili napako, da ne pogrnamo pri uveljavljanju lastnih načel, kot temu pravimo.

Vsaka vrsta dela je za nas drugačna. Ko govorimo o demokraciji, se naša demokracija v praksi precej razlikuje od demokracije, ki jo izvaja slaba vlada. Podobno je, če govorimo o pravičnosti. V slabi vladi je pravičnost naprodaj. Če zagrešiš kaznivo dejanje, plačaš dobrega odvetnika in čez nekaj časa si svoboden. Pri nas je vse drugače. Oblasti ni v interesu favoriziranje, ne išče poznanstev, nikomur ne pomaga na poseben način. Tako stopamo po poti, ki jo imenujemo avtonomija.

Kar se tiče problemov, smo uredili mnoge, zapatistične in nezapatistične. A pri nas jih ne rešuje denar. Rešujejo jih tovariši med seboj. Pravičnost za pravičnost, tako nekako. Če imaš v sporu prav, potem je tvoj problem že rešen. Mediacija je dolžnost vsakega organa v sporu, za to ni treba plačati. Seveda se pogosto zgodi, da se ljudje želijo zahvaliti za pomoč s kakšnim darilom. A to je drugače, mediacija pri nas ni storitev, je majhna opora. Tako kot ta stol ali miza.

Verjamem v to, da vas bodo naše besede vsaj malo prepričale o naši avtonomiji. To je namreč naša demokracija, ki jo prakticiramo. V naših družinah, v naših vaseh, v naših občinah in prav tako v svetih dobre vlade.

Na kratko bom še predstavil, kako se avtonomija kaže v različnih delih družbe. Recimo da smo ena družina. »Kaj bomo torej delali jutri? Meni se zdi to delo najbolj potrebno,« reče oče. V tem primeru sledimo demokraciji, med seboj se dogovorimo, kako bo videti naš vsakdan. Sestanemo se na sestanku, kot je ta, in se začnemo dogovarjati. No, torej kakšno kolektivno delo bomo opravljali? Drugi pridejo s svojimi predlogi. »Predlagam, da se izboljša živinoreja.« Drugi predlaga, da zorjemo njive za novo plantažo kave. Potem začnemo razpravljati in kdor predstavi največ utemeljenih razlogov ... No, potem sprejmemo njen ali njegov predlog. Konsenz temelji na sporazumu. Enako počnejo na občini, tako delajo tudi v svetu dobre vlade. O vsakem delu se dogovorimo. No, kot pravim, marsikaj lahko narediš tudi sam. Kot nekakšna majhna pravica, ki jo uživaš. To je prehrana, prevoz na delo, pravica do počitka in zdravljenja itn. In ob tem pridejo tudi dolžnosti, o katerih sem že govoril.

To je bolj ali manj način, na katerega delujejo sveti dobre vlade, naše najvišje oblastniške instance, ni pa rečeno, da jih v prihodnosti ne bo nadomestilo kaj drugega. Zapatisti vedno sanjamo. Kako ustvariti instanco, ki bo neposredno nadzorovala svete dobrih vlad, to je naslednji korak naših sanj. A za zdaj še nismo tam.

Uporno odporništvo

Brólin: Iz izkušenj naših praprababic in pradedkov, pa tudi naših staršev, ki so se uprli zlorabam na veleposestvih, smo se največ naučili pri pripravi na deset let podtalnega delovanja med letoma 1994 in 2003. V času našega upora smo prav tako trpeli lakoto, žejo, dolgo hojo, padle tovariše itd. Tudi gradnja avtonomnih občin pod vojaško represijo ni bila enostavna. Vojna, ki nam jo je napovedala mehiška država, je bila tudi ekonomska, ekološka, psihološka, kulturna in družbena. Vse, kar smo izumili, so kopirali, a vendar jim ni uspelo, tako kot je uspelo nam. Napadali so nas na različne načine, a nobeden od teh ni bil uspešen.

Trenutno smo na poti izgradnje avtonomije, kot so povedali tovariši. Razmišljamo o drugačnih oblikah avtoritete, ker čutimo potrebo po tem in ker naši problemi to zahtevajo. Slaba vlada prav tako nadaljuje s svojo misijo, s svojimi črnimi politikami, ki nas skušajo izključiti iz sistema. Upanje ostaja v naših lastnih poskusih upora, v poskusih in idejah ljudstva. Odkar po 12-dnevni vojni nismo izstrelili niti naboja več, je minilo več kot 27 let. Čeprav se tega nismo zavedali, smo bili v vsem tem času uporni do države; z našimi poskusi, kako se izmakniti njihovi vojni in njihovim politikam. Spoznali smo, da smo vsi v upor, tako moški kot ženske, otroci, starejši, vsi.

Če ne bi vedeli, kako se upreti, si lahko mislite, koliko tisočev nedolžnih mrtvih bi bilo v tej vojni ubitih na obeh straneh. Mednarodni javnosti smo pokazali, da ustvarjamo in gradimo življenje. In naš glas je bilo slišati povsod po svetu in priznali so nam, da gradimo sanje za vsakogar: svet mnogoterih svetov. To je delo, ki ga opravljamo prav zdaj.

Jacobo: Kot je pripovedoval tovariš, se preziru in ponižanju upiramo že leta. In v času podtalnega delovanja smo bili predvsem uporniki. Slaba vlada se nam je posmehovala, da smo obupani otroci, da se ne pustimo voditi zgolj zato, ker smo brez denarja. A to je čista laž, začeli smo z lastnim delom na kmetijah. Vedno znova smo šokirani, koliko priložnosti za skupni dialog smo ponudili slabi vladi, pa se ta ni odzvala. In koliko slabih predlogov so nam ponudili, pa nanje nismo odgovorili. Ker če bi se z njimi soočili, če bi zavrnili njihove predloge, bi sledila nova vojna in veliko ljudi bi umrlo. Upijali smo se tudi strahu tistih, katerih močje in sinovi so se nam pridružili v boju leta 1994, da bi se soočili s slabo vlado. In takrat smo se upirali lakoti, utrujenosti in sanjam.

Maruša: Kaj misliš z upiranjem sanjam?

Marín: Tovariš želi povedati, da smo v vojni vsi trpeli. Trpeli od utrujenosti, hoje, nespečnosti, lakote in vsemu temu smo se morali upirati. Vojna je vendarle vojna.

Martin: In odpor je sen o bolečini.

Marín: V času odpora smo morali vse to vzdržati.

Alfonso: Kot sta povedala tovariša, morali smo se upreti. Ob uničenju Aguascalientes se nismo mogli upreti. Šele ko smo razglasili 38 avtonomnih občin, se je začel naš proces uporniškega odpora,²⁹ s katerim smo se izogibali konfliktu s slabo vlado. In ko je vojska z dobrimi avtomobili in puškami, bleščečimi uniformami in čeladami vstopila v naše skupnosti, smo se morali še bolj upreti. Imeli so bombnike in helikopterje, številčnejšo vojsko, nas pa je bilo zgolj 22 vojaških odredov. In smo se namesto odprtega spopada raje umaknili visoko v gore, da bi se izognili večjim konfliktom, da se ne bi odzvali na provokacije. Kajti veliko je bilo grozodejstev, ljudje so umirali od ran, lakote, bolezni. In otroci so umirali. Ampak mi smo vedeli, da je z umikom naš odpor lahko še močnejši.

Upreti so se morali tudi naši bratje in sestre, ki niso bili v zapatistični organizaciji. Ko je vojska zaprla ceste in postavila kontrolne točke ter ljudem ni pustila odhajati in prihajati v mesta in vasi. In je začelo zmanjkovati hrane in življenjskih potrebščin. Nismo samo mi trpeli zaradi odpora, tudi oni so trpeli bolezni in lakoto, ker je militarizacija trajala dolgo, zelo dolgo.

In ko je slaba vlada videla, da nas ne morejo izzvati, je njena vojska začela provocirati. Pobjjali so naše krave in piščance. Ali pa prišli v naše hiše, pobrali vse, kar smo imeli, in zažgali oblačila in naše domove. In ker jim nismo želeli dati zadoščenja, smo morali ostati v grmovju. Da ne bi prišlo do spopadov, do nepotrebnega boja. Veliko smo trpeli zaradi odpora in prav zato smo zdaj tu z vami. Da to delimo z vami in vam pojasnimo, kako je potekal odpor, ko je naše skupnosti napadla vojska.

Marín: Upam, da ste uspeli razumeti, da je odpor naše orožje. Na podlagi tega smo lahko ustvarili avtonomne občine, o katerih vam pripovedujemo. Ni nas namreč zatirala samo vojska, ki jo je poslala vlada, potem ko je ugotovila, da ne more uničiti naših centrov, naših občin. Poleg 60.000 vojakov so začeli na območje Chiapasa pošiljati tudi vojaške plačance oziroma para-vojaške skupine. Danes poznamo več skupin, med njimi so skupine Mira,

²⁹ Resistencia rebeldía [rezisténsija rebeldíja] v direktnem prevodu »uporna odpornost«.

Činčulini, Rdeča maska, Optik in še mnoge druge. Vse je izurila, plačala in oborožila slaba vlada. A mi smo se še naprej upirali. Zakaj? Ker je proces boja spremenil svoj pomen. Na začetku našega odpora smo verjeli v oborožen boj, a spoznali, da to ni prava pot. In tako smo se morali upreti vsem tem tegobam; slabi vladi, vojski in paravojaškim skupinam.

Slaba vlada pa nas ni poskušala utišati samo z vojsko. Napadla nas je tudi ekonomsko. Ljudem, ki niso bili zapatisti, je dajala denar ali material za gradnjo. In ko smo se na to odzvali z ustvarjanjem udarniških delovnih kolektivov, je začela financirati infrastrukturne projekte v Chiapasu, da bi preprečila, kar počnemo.

Z vsemi silami smo se morali upreti tudi ideološkim in političnim napadom. V televizijskih poročilih in časopisih so začele izhajati novice, da se podkomandant Galeano³⁰ pogaja z vlado, da v vladnih letalih in helikopterjih leti nad Chiapasom in prodaja našo zemljo. Da potuje po Evropi in naša ozemlja prodaja tujcem. Vse te ideje so del napadalne ideologije, katere cilj je, da ljudje izgubijo upanje in se nehajo organizirati. To je nekaj, čemur smo se morali upreti. Zato pravimo, da je za nas najmočnejše, najpomembnejše orožje odpor. Kajti če se ne upreš, te lahko katerakoli stvar pokonča.

Skušali so nas tudi spreti med seboj. Paravojaške enote so pogosto uničevale naša polja in naše pridelke. Včasih so med svojim uničevalnim pohodom ubili kakšnega od naših tovarišev, ki smo jih cenili kot dobre sodelavce. Morda je bil njegov brat, moj stric, njen oče, morda sem ga dobro poznal. Zakaj so ga ubili, zakaj prav njega, in ne mene ali nje? In prav to je želela vlada: da se kmetje, staroselci, zapatisti in nezapatisti začnemo med seboj prepirati. A iz izkušenj vojne smo vedeli, kako se tem provokacijam upreti, kako obrniti to neskladje sebi v prid.

To smo odkrili skozi odpor. Odpor ni nekaj preprostega, ampak je prekleto težavna stvar. Razumeli smo, da prihajamo iz oboroženega boja. Razumeli smo, da če po tej poti odpiramo prostor za gradnjo avtonomije, moramo postati uporni in odporni. In od te vlade ne smemo sprejeti ničesar. Ker nas ni želela podpreti. In med doživljanjem vsega tega terorja smo spoznali, da ne moremo biti zgolj uporniški, da ne smemo biti samo odporniški, temveč živeti dostojanstveni bes, kot mu pravimo. Kar želim povedati: čutim bolečino, ko mi ubijejo tovariša. A žal se ne morem kar brezglavo maščevati, poiskati in zmasakrirati tiste barabe, ki mu je to storila. On ni zares moj sovražnik, prevarali so ga, najeli, in zato to počne. Zato zapatisti v svojem srcu nosimo dostojanstveni bes. V tem trenutku boja se nam je posvetilo,

30 Vojaški vodja Zapatistične vojske narodne osvoboditve (EZLN). Do leta 2014 se je imenoval podkomandant Marcos (Subcomandante Marcos).

kdo je zares naš sovražnik, proti kateremu se moramo še močneje boriti, in kaj je tisto res škodljivo. To niso ljudje, ni ljudstvo, temveč država. Po tem spoznanju nam pritlehne provokacije niso več mogle do živega.

Zakaj pravimo, da je odpor najmočnejše orožje? Ker smo na lastne oči videli, da lahko z mirnim odporom razorožimo vojaške odrede. Mirno smo se odpravili do vojaških oporišč in z glasnimi kriki, političnimi in ideološkimi argumenti manifestirali zapatistične ideje. Najpomembnejši del našega odpora je ideja o moči zapatizma. Pa ne zato, ker bi imeli bombnike, s katerimi bi to moč demonstrirali. Vsi naši tovariši so se morali najprej naučiti izdelati papirnata letala. Vsako letalo je nosilo sporočilo. In ko so priletela na dvorišče garnizije, so jih vojaki pobrali, odprli in brali: »Kaj počneš tukaj? Nisi vendar prišel ubijat svojih lastnih bratov?! Mar nimaš žene, otrok? Če se boš spustil v boj z zapatisti, morda ne boš nikoli več srečal svojih najbližjih!« To je bila naša političnoideološka borba, s katero smo razorožili mehiške vojake.

Zato danes razumemo. Orožje, ki smo ga uporabljali leta 1994, zdaj imenujemo orodje in ne več orožje. Gre za orodja, ki so nekje shranjena, nika-kor pa ne moremo reči, da jih nikoli ne bomo ponovno uporabili. Nikoli se ne ve! Če morda nekega dne do vas pride novica, da so se mehiški vojaki in zapatisti spet spustili v vojno, vedite, da se to ni zgodilo zato, ker bi si mi želeli vojne, ampak ker nam ni preostala nobena druga možnost upora. In ko nimate na voljo nobenega drugega orodja več, samo še orožje, morate to uporabiti. Upam, da bolj ali manj razumete, kaj sem želel povedati.

Skrb za mater Zemljo

Martín: Dobro, to je zadnja tema, ki vam jo prinašamo, ki jo želimo deliti z vami. Za nas je namreč ta oblika boja zelo pomembna. Uporniška odpor-nost je mišljenje. Je analiza, kako ne nasesti provokacijam. Zahvaljujoč dej-stvu, da smo našli način, kako se ne odzvati, danes nadaljujemo svoj boj in smo tukaj z vami. Če ne bi spoznali orožja, ki je beseda, ki je misel, ki je iska-nje različnih načinov učenja, ne bi bili tukaj. Orožje uporniške odpornosti je gradnja. Ko vas napadejo, morate znati misliti, razmišljati, kako ne nasesti provokaciji in kako nadaljevati z gradnjo. To je uporniška odpornost. To je orožje, o katerem govorimo.

Zahvaljujoč temu močnemu zapatističnemu orožju smo vzpostavili tri ravni naše samouprave. Lokalne vlade, avtonomne občine in svete dobre

vlade. K temu je prispevala oblika našega boja. Če tega ne bi bilo, mislim, da bi se po enajstih dneh boja, ob ponovni vojaški provokaciji nasprotnikov ali ob požigu kakšne od avtonomnih občin, spet spustili v bitko. Ker nam to daje strast in pogum. S pomočjo zapatistične organizacije vedno znova iščemo pot. In tako smo prišli tudi na to pot, v Evropo.

Pred časom so pripadniki paravojaških enot ugrabili dva naša tovariša, člana enega izmed svetov dobre vlade. Če bi se obrnili na slabo vlado, ne bi nič dosegli. Tako pa smo ponovno našli način odpora v besedah. Pozvali smo tovariše in tovarišice, ne zgolj v Mehiki, temveč po celem svetu, naj se nam pridružijo pri solidarnostnem klicu. Udeležili smo se protesta pred mehiško ambasado v Avstriji, ki nas zastopa. Pozvali smo k izpustitvi tovarišev. In zaradi našega skupnega upora in odpora sta bila le nekaj dni zatem tovariša izpuščena. In zahvala ne gre zgolj zapatistični moči, temveč moči vseh nas, združenih v boju.

To je ta beseda, ki vam jo prinašamo kot zapatisti. Da lahko z uporom in odporom, z avtonomijo odstavimo celoten sistem, ki zatira ljudi. To smo dokazali, a vendar želimo, da ta ideja raste še naprej. Ne da vsi postanete zapatisti. Nismo tu, da vas prepričamo, da postanete zapatisti. Niti da vstanete v orožju, da bi izboljšali svoje življenjske razmere. Ne! Prišli smo zaradi besede, semena upora, odpora, avtonomije. In če vam lahko to služi nekje v vašem boju, vaši organizaciji, pri vašem delu, potem to uporabite. Nismo vas prišli rekrutirati, iskat novih pripadnikov, novih bojnikov. Naša ideja je, da lahko v vsakem prostoru, v katerega pridemo in v katerem določeni družbeni vidiki šepajo (izobraževanje, zdravje, politika, razlike med bogatimi in revnimi, postopanje vlade itn.), delimo naša spoznanja in analizo lastnih družbenih razmerij, našo perspektivo boja. Zapatisti smo prepričani, da če se vsi skupaj organiziramo, lahko napademo kapitalistični sistem od spodaj. Ker vidimo, da ta sistem, v katerem živimo, ne teži k temu, da bi se vsi spoštovali med seboj, da bi vsi dobro živeli. Ustvarjen je zgolj za udobje peščice. A pravim vam, če se organiziramo skupaj, ga lahko spremenimo in ustvarimo novega. Drugačen svet, svet mnogoterih svetov, kot mu radi rečemo, kjer ima vsak svet svojo obliko, vsak v svojem prostoru. In tako kot se želite organizirati, tako kot želite živeti, tako bodi. To je naše sporočilo.

Avtonomija zapatističnega ljudstva je prav tako tesno povezana z delom na zemlji, na njej namreč vsi živimo. Na njej se borimo, na njej gradimo svojo samoupravo in področja dela. A hkrati gledamo strašansko uničevanje naše matere Zemlje. In beseda, ki jo prinašamo, želi opozoriti tudi na to. Zato so z nami prišli k vam tudi delegati Narodnega staroselskega kon-

gresa.³¹ Da opozorijo na to, kar se nam dogaja doma, da se ne bi zgodilo tudi vam: velikanski infrastrukturni megaprojekti. O tem ne bomo veliko govorili, pa vseeno. Rezultat teh velikih megaprojektov bogatih je uničenje naših domov, naše matere Zemlje, kot ji pravimo. In verjamemo, da je tudi to beseda, ki jo moramo deliti s svetom. Da vidimo, ali koga med vami nagovori, prepriča, da se je vredno boriti in skupaj ubraniti našo mater Zemljo. A če jo ubranimo zgolj v Chiapasu, še naprej pa jo uničujejo v Gvatemali, tu v Evropi in drugod po svetu, naš boj nima smisla. Zato vas želimo povabiti, da se vsi skupaj borimo zanjo. Kajti ona nas kliče, vse nas, prosi nas za pomoč, saj jo boli, neskončno boli. In ko dežuje, joče, in ko piha veter, vzdihuje. Ker jo tako zelo mučimo, tako pretirano uničujemo našo mater Zemljo.

Moramo se boriti, in to skupaj! Če sva tu dva ali trije, ki smo istih misli, so nekje drugje štirje in spet nekje nas je tisoč in tam daleč več sto. Le če se skupaj mobiliziramo, lahko nekaj dosežemo. To je sporočilo, ki vam ga prinašamo. Tudi to tukaj med vami je ena majhna avtonomija, majhna skupnost za vse; tam je radijska postaja, tam kultura, tam skupnostno delo, tam kmetovanje, tam to, tam tisto drugo. Četudi nas je tukaj malo, lahko to že imenujemo avtonomija. In mislim, da bodo naši tovariši precej presenečeni, ko bodo slišali o skupnostnem delu, ki ga imate tukaj. Pa če je to s pomočjo fotografij, videoposnetkov, avdiovizualnih medijev, panojev na strehi in vsega drugega, kar imate tukaj. Mi tega nimamo na tak način kot vi, a ste odličen primer, kako se lahko avtonomija odslikava v majhnem prostoru. To sem vam želel povedati, morda kaj dodajo še moji tovariši. Hvala vam.

Marín: Tako je, kot je govoril že moj tovariš. Ta beseda je naša skrb zgolj in samo zato, ker je resnica. Vsak pozna svojo lokalno situacijo in svoje ljudi. In govorim do pike tako, kot je govoril moj tovariš. Če se bo uničevanje našega planeta Zemlja nadaljevalo, ne bo več važno, ali si reven ali bogat, trpeli bomo vsi. Nihče ne bo izbran, tako kot je nas izbralo življenje na veleposestvih. Tako bo kot potres na Dunaju, nepričakovano. Zakaj se je zgodil potres? Bil je kot nekakšen znak uničevanja matere narave. Kaj smo, če nam je kot ljudem za to vseeno? Kot da bi nam bilo vseeno, da je naš dom uničen. Zapatisti čutimo, čutimo in mislimo, da bi bilo dobro živeti na tem svetu še naprej, da si zaslužimo živeti na tem svetu. In otroci, ki odraščajo, tudi oni si zaslužijo stabilno prihodnost. Vse naslednje generacije, ki prihajajo

31 Congreso Nacional Indígena [kongreso nasjonal indíhena] oziroma »Svet staroselske vlade« je zveza, ki povezuje staroselce in potomce staroselcev na območju celotne Mehike v boju proti marginalizaciji, diskriminaciji in odtujitvi zemlje.

na planet Zemlja, si zaslužijo živeti. Mi verjamemo, da kdor zmore razumeti, razume. Zato na juriš, dragi tovariši, obranimo Zemljo!

Ne vidim razloga, da ne bi mogel reven, srednji ali velik, kdorkoli pač že, razumeti nujnosti obrambe. Samo naprej, zdaj je čas, zdaj je nujnost! Zakaj le, se vprašate? Ko smo govorili s pomembneži tu in tam, so nam rekli: »Če ne boste razmišljali o obrambi, ne bo kaj dosti ostalo od te Zemlje.« Zato se prav o tem zapatisti veliko pogovarjamo. In upamo, da bodo vsi prepoznali naše skupno žrtvovanje za tisto, kar je vredno. Da skupaj zgradimo nekaj, kar lahko pomaga našemu skupnemu cilju. To je to. Hvala za vašo pozornost, hrano in vse ostalo. Hvala.

Jacobo: Če izhajamo iz petih tem, o katerih smo govorili, kaj je naša glavna poanta? Kako se boste združili in kako organizirali? Tako kot pri nas! Tako kot smo se mi, se tudi vi oblikujete v manjše skupine za skupnostno delo. Tudi mi smo začeli z malim in zrasli. In jutri bodo prišli novi tovariši poslušat našo zgodbo. In nas bo več. In naslednji dan še več. Ne bosta samo dva, ampak trije. In naslednji dan nas bo dvakrat toliko in tako naprej. In naše delo se bo še bolj razširilo. Zato cenim povabilo, da smo nocoj lahko z vami. In cenim hrano, ki nam jo strežete. In da ste nas sprejeli v svojo sredino, v svoje domove. In ne samo to. Tovariši, ki se želite organizirati tukaj ali tam, pomagali vam bomo z našim skupnostnim delom, kolikor bomo le lahko. Moramo se združiti in še bolj organizirati. To je naše delo in beseda, ki vam jo prinašamo. In nič več. Lepa vam hvala.

Žiga: Tudi jaz bi se vam rad zahvalil. Hvala tovariši, bratje, da ste prišli od daleč in delili te izkušnje z nami. Ogromno nam pomeni. Vidimo, da nismo sami v tem boju. To nas navdihuje in lahko samo rečemo, da se bomo potrudili po svojih močeh, da tudi tukaj nadaljujemo boj za Zemljo, da se bomo povezovali in organizirali, in upam, da bomo lahko v prihodnosti delili še več izkušenj z vami, še več znanja in predvsem dobrih novic. Vedno in kadarkoli ste dobrodošli tukaj. In pomagali vam bomo po svojih močeh, če nas boste prosili za pomoč. Hvala iz srca.

Vsi: Hvala, hvala, hvala, hvala.

Vprašanja

Gorazd: Trenutno smo v neodvisnem kulturnem centru. Zanimalo bi nas slišati, kaj je za vas umetnost? Kakšno vlogo ima v zapatizmu in odporu?

Martín: Glede tega kot zapatisti nimamo ravno najbolj izdelanega mnenja, saj imamo besedo, ki je vsem zapatističnim vasem skupna. To je vse, kar se tiče umetnosti torej. Kar želimo povedati, je to, da je tudi umetnost oblika boja. Poleg dela, ki ga opravljamo kot skupnost, smo udeleženi v različnih drugih aktivnostih. Ta mesec [junija, op. p.] smo organizirali filmski festival, ki je prav tako pomemben za nas, saj prikazujemo dela ljudi, ki si prizadevajo spremeniti družbo. In njihova dela so prav tako zelo povedna. Ni orožje tisto, ki zares spregovori, temveč video material, dokumentarci, resnični posnetki. To je tisto, kar zares služi družbi. Kot je povedal že tovariš, ni važno, kje in kdaj ter kako. Če je tisti, ki piše, resnicoljuben in iskrenega srca, dober novinar in tovariš, če ima prave informacije in piše, kot čuti, potem je tudi on pomemben za družbo. Umetnost nasploh je pomembna in to smo pokazali z dogodki, ki smo jih organizirali kot del skupnega zapatističnega boja. Poleg besed so del skupnega boja tudi plesi, pesmi, poezija, slike, murali, gledališke predstave: vsaka oblika umetnosti, ki prikazuje kapitalizem in možnost upora.

Prej smo se pogovarjali o sedmih načelih samoupravljanja. Civilnega, ljudskega, vojaškega. Kot zapatistična organizacija imamo poleg teh tudi politična načela in nekatera smo vam predstavili. V našem boju se vedno trudimo združevati tako civilna kot politična načela. Ne gre zgolj za politični, vojaški boj, temveč tudi za druge oblike boja. Med nami so bili vedno dobrodošli tako učitelji kot učenci, študentje, obrtniki, umetniki, znanstveniki. Če poješ, slikaš ali se kakorkoli drugače izražaš, si del skupnega boja ali pa to postajaš. Brez tebe ne moremo. In ni zares važno, ali si učitelj ali umetnik. Pomembno je zgolj, da si ponižen in predan skupnemu boju. Recimo temu predstava, recimo temu učna ura, kakorkoli že. Ne zanima nas razlikovanje, saj verjamemo, da nas razlike združujejo. Pa četudi je nekdo homoseksualen, transseksualen ali karkoli drugega.

Marín: Vidik umetnosti in kulture je za nas precej novo področje, ki ga v zadnjem času precej promoviramo, tudi preko svetov dobre vlade. Ta vidik upošteva, kako človeštvo na različne načine umeva nas in naš boj. Obstajajo tisti, ki iščejo pot iz nepravilnosti skozi besedni, materialni boj, obstajajo

pa tudi drugi, ki to iščejo skozi pesem – umetnost recitiranja resničnosti tega sveta. Ti načini izražanja pa niso edina umetnost, ki se ji je vredno posvetiti. Za nas je še posebej pomembna umetnost mišljenja, kako oblikovati in urejati ta naš svet. Naj si vsak od nas zamisli: kje želimo živeti čez deset let? Umetnost mišljenja pomeni sposobnost zamišljanja naše skupne prihodnosti. In to je nekaj, kar presega tako umetnost kot kulturo. A seveda ne pozabimo, da vsak proces boja vedno spremljata tudi umetnost in kultura. Recimo, zdaj smo že precej utrujeni, a če bi nekdo od vas privlekel kitaro, bi prepevali in se veselili. Umetnost vedno spremlja boj in je vedno del nas, je v nas, v našem delu. Toliko. Še enkrat hvala za pozornost.

Transkribiral in prevedel: **Miha Poredoš**